

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2005 | ÅRGÅNG 9

Bokförlaget THALES

NOTIS OM »VÄLVILLIG» EGALITARISM
Ingmar Persson

JAG BLIR INTE klok på vad Wlodek Rabinowicz i sin diskussion (*Tidskrift för politisk filosofi*, 1/04) av en detalj i min jämlikhets-syn vänder sig emot, men det kan vara befogat att förtydliga vad jag var ute efter i den av mig diskuterade uppsatsen, »The Badness of Unjust Inequality» (*Theoria*, 69 (2003), s. 109–124). Rabinowicz skärskådar min karaktäristik av utsagan »Det är (moraliskt) dåligt att vissa individer (orättvist) har det sämre än andra» som en »välvillig» formulering av jämlikhets-idealet. Han påpekar: »Att några har det sämre än andra är ju logiskt sett samma förhållande som att några har det bättre än andra, eller att folk har det olika bra. Om det ena är dåligt, så borde det andra också vara dåligt» (s. 59). Det är emellertid precis vad jag säger i min uppsats (s. 113). Rabinowicz hävdar också att de implikationer jag tycker mig finna hos nämnda utsaga inte är »av logisk eller semantisk art ... utan ligger snarare på det pragmatiska planet» (s. 59). Men jag har inte hävdad något annat.

Det som föresvävade mig var i stället följande. Satsen (1) »Det är (moraliskt) dåligt att X (orättvist) har det sämre än Y» implicerar (2) »Det vore bättre om X hade det bättre i förhållande till Y» i en mening av (2) som implicerar (3) »Det vore bättre om X hade det bättre». Jag instämmer i att (2) inte *logiskt* implicerar (3), men det vore vilseledande att hävda (2) om man inte är beredd att hävda (3). Satsen (4) »Det är dåligt att Y har det bättre än X» implicerar inte i samma mening (3). Det är inte vilseledande att hävda (4) när man vill förneka (3). Det

är fullt rimligt att hävda (4) för att man anser (5) »Det vore bättre om Y hade det sämre» – och därigenom sämre i förhållande till X.

Det är p.g.a. att (1) – men t.ex. inte (4) – i indikerade mening implicerar (3) som jag skriver att (1) »reflekterar» utilitets-principen (s. 113). Min ståndpunkt är nämligen att egalitarister vid sidan om en jämlikhetsprincip som

(J) Det är i sig moraliskt dåligt om vissa individer orättvist har det sämre än andra,

måste omfatta en utilitets- eller välvil-lighetsprincip i stil med:

(U) Det är i sig moraliskt bättre om individer har det bättre snarare än sämre.

Poängen är då att egalitarister som också ansluter sig till (U) bör använda sig av (J) snarare än av de(n) ekvivalenta

(J*) Det är i sig moraliskt dåligt om vissa orättvist har det bättre än andra (eller om individer orättvist har det olika bra)

för att uttrycka sin position, eftersom (J), som vi har sett, (icke-logiskt) implicerar »Det vore bättre om de som har det sämre ställt hade det bättre», vilket överensstämmer med (U). Detta var min poäng, och jag kan inte se att Rabinowicz har något att anföra som motsäger den. Poängen förutsätter inte att implikationen är logisk, och jag påstår följaktligen heller inte att den är logisk.

Även om denna poäng är riktig, kan man ifrågasätta om den löser några filosofiska problem. Det har jag emellertid heller aldrig velat göra gällande. Jag spekulerade kring formuleringar som på något sätt uttrycker kombinationen av en jämlikhetstes och en utilitetsprincip därför att jag var intresserad av förhållandet mellan denna kombination och

en doktrin som jag annorstädes har kallat »the relational version of the priority view» («Equality, Priority and Person-affecting Value», *Ethical Theory and Moral Practice*, 4 (2001), 23–39, 32 ff). (Denna doktrin är kanske densamma som en som Rabinowicz redogör för, nämligen Iwao Hiroses viktade egalitarism (s. 55).) Den relationella versionens huvudpåstående kan formuleras som så:

(R) Det är alltid i sig moraliskt bättre om individer får det (absolut) bättre, men bättre i högre grad ju sämre dessa individer orättvist har det i förhållande till andra och i mindre grad ju bättre dessa individer orättvist har det i förhållande till andra. På samma graderade sätt är det alltid moraliskt sämre om individer (absolut) får det sämre.

I den sistnämnda uppsatsen noterade jag att (R) inte träffas av »the levelling down objection» («nedjämningsinvändningen»), för (R) implicerar ju att det alltid är sämre om individer får det sämre. Följaktligen är det enbart dåligt om de bättre ställda »jämnas ned» till samma nivå som de sämre ställda.

Jag undanröjer emellertid också en omständighet som skulle göra att kombinationen av (J) och (U) träffas av denna invändning när jag i mina uppsatser argumenterar för att (J) bör paras med en *anti-inegalitarism* som går ut på följande:

(A) Rättvis jämlikhet har inte något positivt egenvärde, utan dess värde består bara i avsaknaden av det negativa egenvärdet av orättvis ojämlikhet.

Om (A) håller streck, har man inte skäl att säga att en nedjämnning, som skapar rättvis jämlikhet, för något gott med sig åtminstone i ett hänseende, vilket förstås vore fallet om rättvis jämlikhet vore något som är gott i sig. Enligt (A) står rättvis jämlikhet alltså inte för något *separat* (positivt) värde vid sidan av välfärd eller välbefinnande.

Tillägget av (A) till (J) och (U) inspirerade mig till att uppställa arbetshypotesen att denna trio implicerar (R). Om rättvis jämlikhet, likmätigt (A), inte representerar något separat värde, utan bara frånvaron av det negativa värdet av orättvis ojämlikhet, är det då inte rimligt att se orättvis ojämlikhet snarast som en vikt eller operator som justerar upp eller ned det moraliska värdet av välbefinnandehöjningar och -sänkningar i proportion till hur mycket de ökar eller minskar orättvis ojämlikhet, men aldrig medför »omvärderingar» så att höjningar blir negativa eller sänkningar positiva? För att denna härledning skall gå i lås måste anti-inegalitaristerna alltså vara vad Derek Parfit kallar *moderata* (*Equality or Priority?*, The Lindley Lecture, The University of Kansas, 1991, 30–32). Det vill säga, de måste hävda:

(M) Det är alltid moraliskt bättre att individer får det bättre, oavsett hur mycket orättvist bättre de därigenom får det än andra (givet att dessa inte får det absolut sämre) och sämre om de får det sämre (utan att andra får det absolut bättre), oavsett hur mycket detta befrämjar rättvisan.

(M) innebär med andra ord att hur mycket välbefinnandet hos de bättre ställda än ökar, är förändringen aldrig till det moraliskt sämre, vilket den alltid är när de får det sämre. Den enda typ av situation i vilken försämringar i rättvisavseende kan leda till att utfallet får negativt moraliskt värde, trots att det totala välbefinnandet ökar, är när de bättre ställda vinner mer än de sämre ställda förlorar (och de sistnämnda förlorar något i absolut mening). Den orättvisa ojämlikheten kan då bli så stor att den slår ut den lilla ökningen av välfärdssumman.

Det är lätt att se att någon som förkastar (A) kan vara frestad att förkasta (M) på köpet. Om en nedjämnning leder till att det positiva värdet av rättvis jämlik-

het uppstår, kan ju tillkomsten av detta (förment) positiva värde mer än väl tänkas uppväga förlusten i välbefinnande. Däremot är det svårt att se varför någon som omfattar (A) skulle förneka (M) och blotta sig för nedjämningsinvändningen. Dessvärre är det svårare – ja, det tycks mig rentav omöjligt – att bevisa att den som omfattar (A) *måste* omfatta (M). Inte desto mindre är (M) tilltalande. Det framträder kanske tydligast om man betraktar fallet i vilket de sämre ställda får det allt sämre. Ett förnekande av (M) implicerar då att det kan vara moraliskt bättre om de sämre ställda över huvud taget inte existerade, trots att deras liv fortfarande är värda att leva.

Min slutsats blir således att anti-inegalitarister bör acceptera (M), även om de inte är logiskt nödsakade att göra det. Jag vill nu påstå att den som via kombinationen av (J), (U) och (A) leds fram till (M) intar en position som sammanfaller med (R). Med andra ord, den form av egalitarism som jag ser som den mest förnuftiga sammanfaller med den relationella versionen av prioritarism och undkommer nedjämningsinvändningen.

Observera: (R) undkommer nedjämningsinvändningen, oaktat att den erkänner opersonliga värden. Prioritarismen, oavsett om den antar den absoluta, parfittiska formen eller den relationella introducerar obestriddligen ett opersonligt värde bredvid välbefinnandets personliga: att det har större (moraliskt) värde eller vikt att en ökning i välbefinnande tillkommer dem som har det sämre ställt, i absolut eller i relativ bemärkelse, betyder inte att välbefinnandet har större värde för de sämre ställda. (Jag argumenterar för denna tes i »Equality, Priority and Person-affecting Value», s. 26–29.) Definitionsmässigt är det personliga »värdet-för» av välbefinnandet konstant oavsett vem mottagaren är. Enligt min uppfattning (se nyssnämnda uppsats) är

det opersonliga värde som den relationella versionen postulerar – det negativa värdet av orättvis ojämlikhet – mer plausibelt än det som den absoluta versionen postulerar därför att det tycks mig som om vi har starkare moraliska skäl att bistå de sämre ställda om de är – orättvist – sämre ställda än någon annan.

Eftersom (det moraliska) värdet av orättvis ojämlikhet är opersonligt, kan inte bara de som har det sämre ställt till följd av en sådan fördelning, utan även de som har det bättre ställt, rika moraliska klagomål (»complaints») mot den. Det är dock naturligt att lägga dessa klagomål i munnen på dem som missgynnas av ojämlikheten – och som således också är berättigade att komma med personliga klagomål – än i munnen på dem som gynnas av ojämlikheten och som har egoistiska skäl att känna sig tillfreds. Därför ser jag, i motsats till Rabinowicz (s. 57–58), inte det som motsägelsefullt, eller ens besynnerligt, att Larry Temkin genomgående beskriver de sämre ställda snarare än de bättre ställda som havande klagomål, trots att de klagomål Temkin har i åtanke är opersonliga och moraliska. Det är vilseledande (men inte falskt) att säga att de av orättvisa gynnade är berättigade till klagomål, precis som det är vilseledande (men inte falskt) att säga att det är dåligt att vissa har det bättre ställt än andra när man förespråkar (U)-tesen att det är bättre om varelser har det bättre.

→

Ingmar Persson är professor i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet.